

Honismereti olvasókönyv

Bánkiné Molnár Erzsébet (szerk.) Kiskunfélegyháza helyismereti könyve

Kiskunfélegyháza város sohasem volt érzéketlen saját története megismerésére, megismertetése és tudatosítása tekintetében.

Az itteni, más helyeknél sokkal fejlettebb helytörténeti-honismereti gyűjtési-, kutatási- és feldolgozási szándékokat és gyakorlatot egyrészt, minden bizonnyal a város történetének, a kiváló kutatottság ellenére is meglévő sok nyitott kérdése; másrészt a viszonylag kései, alig több, mint kétszáz évre visszatekintő (az újratelepülés-újratelepítéstől számítva) általános, sokszor tárgyalt helyi történet viszonylag könnyű, jól kutathatósága magyarázza.

A redempcióban (1745) magát megváltó Kiskunfélegyháza azzal, hogy a Kiskun Kerület székhelye lett (1753), hogy jó iskolai alakultak (az "Oskola" a XVIII. század negyvenes-ötvenes éveiben, 1818-ban Lányok iskolája, 1809-ben "Kis Gimnázium", 1861-ben Gimnázium, 1876-ban Tanítóképző), hogy sorra alakultak a mezővárosra jellemző gazdasági-, társadalmi- és kulturális intézményei (1774 vásártartási jog, céhek, posta, Polgári Egylet, 1873-ban indult a helyi sajtó, 1902-ben múzeum és legutóbb a Bács-Kiskun Megyei Levéltár Fiókleveletára stb.) egyenesen a helytörténeti érdeklődésnek valóságos "táptalaja" lett. Illetve az érdeklődésből kinövő helytörténeti-honismereti gyűjtő-, kutató- és feldolgozó munka egyik központjává fejlődött.

Ennek az érdeklődésből kinövő feldolgozó munkának volt 1985-ben nagyszerű eredménye az Iványosi Szabó Tibor szerkesztette *Olvasókönyv Kiskunfélegyháza történetéhez* című, a Kiskunfélegyházi Tanács által kiadott, 634 szövegoldalas, 70 illusztrációs (főleg fotó) oldallal megtöltött nagyszerű munka. Az *Olvasókönyv* célkitűzése volt, "hogy a lakosság minél szélesebb tömegei, főleg pedig az ifjúság különböző korosztályai könnyebben és részletesebben tudjanak tájékozódni múltunkról". Azaz egyértelműen közművelődési-, de az ifjúságról külön is szólva feltételezhető, hogy pedagógiai célokat kívánt szolgálni. Ezzel a törekvéssel szemben azonban azt kell az *Olvasókönyv*vel kapcsolatban megállapítanunk – amelynek Bánkiné Molnár Erzsébet, *Honismereti könyvünk* szerkesztője mellett, Fazekas István, a Kiskun Múzeum akkori igazgatója is tagja volt –, hogy 300 dokumentum felvonultatásával (szemelvényes közlésével), elemzésével tudományos munkává kerekedett.

A Bánkiné Molnár Erzsébet által szerkesztett *Kiskunfélegyháza honismereti könyve* szorosan kapcsolódik ehhez az *Olvasókönyvhöz*. Nemcsak a sok azonos munkatárs miatt, hanem azért, mert a *Helyismereti könyvünk* hozzáadva az *Olvasókönyv* anyagához, eredményeihez a saját, új anyagokat, eredményeket, Kiskunfélegyháza komplex történetét módszeres pedagógiai szempontoknak megfelelően; világos, könnyen áttekinthető, logikus tagolással, a didaktika követelményeinek megfelelően tárja elénk és dolgozza föl. Ezért azután a *Helyismereti könyv* egyrészt iskolai segédkönyv (a pedagógusoknak), másrészt tankönyv (a tanulóknak), azaz egyfajta, az iskolai (mind az általános iskolában, de hangsúlyosan a középiskolában) oktató-nevelőmunkában nélkülözhetetlen segédkönyv, vagy még pontosabban meghatározva: kézikönyv. Ebből a szempontból lényeges annak megemlítése, hogy a könyv megszerkesztésében Bánkiné nagyban támaszkodott a kiskunfélegyházi helytörténeti-honismeret iskolai tanításában kitűnt pedagógusok: Bánki Horváth Mihály, Csúri Ildikó, Mayer Lászlóné és Rosta Ferenc középiskolai tanárok, Meizl Ferencné általános iskolai tanár munkájára. Bánkiné szerkesztői tevékenysége egyik legdicsegetesebb része az, hogy bátran mert és tudott a fiatal szakemberek között válogatni és munkatársakat találni. Szakmai szempontból nagyra értékeljük Bereznai Zsuzsanna etnográfus, Kovács Ildikó könyvtáros, Somogyvári Ágnes régész, H. Tóth Tibor nyelvész, valamint Urbán Miklósné könyvtáros munkáját. Igen megnyugtatónak, egyben követendő gyakorlatnak tartjuk azt, ahogyan Bánkiné megválasztotta a kötet lektorait. A helytörténeti részek lektorálását a legismertebb helyi, nyilván jó helyismerettel bíró helytörténészre, Fekete Jánosra, a nyelvészeti vonatkozások felülvizsgálatát H. Tóth Tibor nyelvészre, a néprajzi anyag lektorálását Újváry Zoltán egyetemi tanárra, és a pedagógiai, didaktikai ajánlások és megoldások, valamint az iskolatörténeti-, művelődéstörténeti részek felülvizsgálatát Petrikás Árpád egyetemi tanárra bízta.

A szerkesztő nagyon érdekesen négy nagy fejezetbe osztottan tárgyalja a Kiskunfélegyházáról tudható és tudandó dolgokat. Az első fejezet *Ember és társadalom* cím alatt további három nagy (al-)fejezetbe soroltan ismerteti Vidékünk lakóit a XVI. század végéig (a régészetet, segédtudományait és munkamódszereit; Kiskunfélegyháza és környéke történetét az őskorban; a Népvándorlás korában; A honfoglalás korában; Az Árpád-korban; A kunok történetét a X-XIII. században és A kunok és Félegyháza történetét) címen. A második alfejezet is több részre osztva mutatja be Kiskunfélegyháza újkori történetét (Kiskunfélegyháza újratelepítése és a redempció; Félegyháza első száz éve; Kiskunfélegyháza és környéke az 1848-1849 évi forradalom és szabadságharc alatt; Az önkényuralom korszaka 1849-1867.; Kiskunfélegyháza és környéke a kiegyezés után; A századforduló, Kiskunfélegyháza története 1914-1919.; Kiskunfélegyháza története 1919-1944.; Kiskunfélegyháza története 1945-1990.) A harmadik alfejezet Népi társadalom, Gazdálkodás és életmód címen Kiskunfélegyháza és környéke néprajzi-, voltaképpen történeti néprajzi bemutatása (A néprajz tárgya, módszere és forrásai; Pásztorélet a Kiskunságban; Paraszti gazdálkodás és társadalom, a gazdasági év szokásai; A népi önéletrész, mint történeti-néprajzi forrás; Kalendáris ünnepek, népi vallásosság; Az egyházi év két fő ünnepkörének szokásai Félegyházán; A félegyházi betlehemes játék; Népmesék; Félegyháza környéki népdalok; Népi hangszerek; Játékos mondókák, köszöntők; Népi találkozási szokások Félegyházán; Népi játékok.)

A második fejezet *Ember és természet* címen két nagy alfejezetbe soroltan Kiskunfélegyháza és környéke természetrajzi adottságairól, azok ismeretéről, ki- és felhasználásáról szól. A táj és népe című alfejezetben Kiskunfélegyháza földrajzi fekvéséről, környezetének felszínéről, éghajlatáról és vízrajzáról; A település kialakulásáról, típusáról, népességéről, illetve a város nevének eredetéről; Félegyháza nyelvjárásáról, tájszavairól és állandó szókapcsolatairól; a Kirándulóhelyekről, a védett területekről esik szó. A Gazdaság és Település alfejezetben pedig Kiskunfélegyháza mezőgazdaságáról, kereskedelméről; illetve a Csizmadiákról, a félegyházi szücsmesterségről, a félegyházi szélmolnárságról, valamint a város hagyományos kereskedelmi színtereiről, a piacokról és vásárokról tudhatunk meg a feltétlenül tudandókon túl jóval többet.

A harmadik fejezet *Ember és művészet* összefoglaló nagy cím alatt három alfejezetbe soroltan ismerhetjük meg Képzőművészet-Építészet alfejezetbe tagoltan Kiskunfélegyháza barokk-kori emlékeit; Kiskunfélegyháza klasszicizmusát és romantikus alkotásait; Kiskunfélegyháza századelői (szecessziós) viszonyait; Kiskunfélegyháza művészetét a két világháború között; Kiskunfélegyháza 1945 utáni művészetét és Kiskunfélegyháza nagy művészegyeniségeit (Holló Lászlót, Kovács Ferencet, Szántó Piroskát, Moreli Mihályt). Az Irodalom alfejezetben Petőfi Sándort, Móra Ferencet mutatják be nagy részletességgel. Külön rész foglalkozik az írók, költők Félegyházáról alkotott véleményével (Móra István, Móra László, Pásztor Ferenc, Falu Tamás, Sántha György, Akác Béla, Szerellemhegyi Tivadar, Babay József, Darvas József). Önálló részben foglalkoznak három félegyházi irodalomtörténéssel: Szalay Gyulával, Boglári Békés Istvánnal, Mezősi Károlyval. A Zene és Dalkultúra történetével, bemutatásával foglalkozik a harmadik alfejezet

(Kórusok, zenekarok; Zenei egyéniségek Félegyházán).

A negyedik fejezet címe *Sport*, öt alfejezetre osztottan tárgyalja Kiskunfélegyháza sport-történetét, illetve sportéletét (I. A kiskunfélegyházi sportélet kialakulása; II. Az első világháború és a Tanácsköztársaság idejének sportja; III. Sportélet Kiskunfélegyházán 1920-1945 között /iskolai sportkörök, sportmozgalmak/; IV. A testnevelés és a sport állapota és átalakulása 1944-1955 között /sportgimnázium, sportmozgalmak története/; V. A sportélet 1956-tól napjainkig /A Kiskunfélegyházán működő szakosztályok 1956-tól napjainkig; Kiskunfélegyháza legeredményesebb sportolói; A félegyházi diáksport eseményei/).

A tartalmi részt egy nagyon hasznos életrajzi (kis-)lexikon követi Majd pedig egy gazdag és jól áttekinthető bibliográfia zárja be a kötetet.

Visszatérve arra a meghatározásunkra, hogy egy iskolában használható, a pedagógiai és didaktikai szempontokat messzemenően érvényesítő, komplex helytörténeti-honismereti (helyismereti) tankönyvről, kézikönyvről van szó, szólnunk kell arról is, hogy a szerzők maguk is, de elsősorban a szerkesztő hogyan tesz eleget a taníthatóság, a pedagógia, illetve a didaktika követelményeinek. Elsősorban úgy, hogy minden tárgykört, bár természetszerűen szigorúan a helytörténeti-honismereti-helyismereti szempontokat helyezik előtérbe, a magyar történelem, művelődéstörténet, néprajz nagy egységébe helyezetten tárgyalnak. Ez a tárgyalási mód eleve alkalmas a tanításra, mert önmagában didaktikus, nem téved túlzásokba, nem értékeli helytelenül az ismertetett folyamatokat, eredményeket. A másik nagyon fontos pedagógiai-didaktikai erénye könyvünknek az, hogy az anyag tagolását aszerint végzi el, hogy egy-egy rész kerek egész legyen és előzetes elolvasás után egy óra, vagy foglalkozás alatt érdemlegesen meg lehessen beszélni. Az eredményes megbeszélés elősegítése szempontjából rendkívüli jelentősége van annak, hogy minden egyes ilyen tárgyalási egység végén több kérdést tesznek föl a kérdéses anyaggal, illetve anyagrésszel kapcsolatosan. Minden kérdésre választ kell és lehet adni, elárulva ezzel, hogy a megtárgyalt anyagot ismerik, tájékozottak a benne felvetett kérdések, események, folyamatok, történések és személyiségek tekintetében. A kérdéseket követően minden esetben felsorolják a kérdéses fejezetre- vagy egységre vonatkozó legfontosabb irodalmat. Ez az irodalomjegyzék egyaránt szól a helytörténet-, honismeret-, vagy helyismeret tanító pedagógusnak és a tanulóknak. A legfontosabb bibliográfiai adatok megadása egyfajta biztosíték arra, hogy a helytörténet-, honismeret-, helyismerettel való foglalkozás közben a legújabb, a legkorszerűbb ismeretek, szempontok érvényesülhetnek. Itt kell megjegyeznünk azt is, hogy minden tárgyalási egységet, megbeszélendő részt a benne szereplő fogalmak tisztázásával kezdenek. Nagyon érdekesen szólnak ezekben a fogalmi tisztázásokban az egyes tudományágak meghatározásairól, módszereikről is.

Ismertetésünket aligha zárhatnánk be mással, mint annak a kérdésnek a feltevésével, hogy mennyiben és hogyan érvényesülnek benne a többek között saját maga által is megfogalmazott tudományos, de ugyanakkor közművelődési és oktatási követelmények. Nyugodtan mondhatjuk, hogy Kiskunfélegyháza helyismereti könyve minden vele szemben támasztott és egyáltalán, támasztható követelménynek messzemenően megfelel. Többek között úgy, hogy sikerült elkerülnie a kisszerűségen alapuló provin-cializmus minden fajtáját. Nemcsak rokonszenves, korszerű célkitűzéseivel, feladata időszerű és összegezhető szempontú megoldásával, hanem gondos kiállításával, példamutató tipográfiai megjelenítésével is ezt igazolja.

(*Kiskunfélegyháza, 1998*)

Dankó Imre